

REPREZENTĂRILE SOCIALE ALE CRIZEI ECONOMICE

Luminița SECRIERU,

conferențiar universitar, doctor,

Universitatea de Stat "Alec Russo" din Bălți, Moldova

Abstract: *The objective of our investigation was to determine the content of the social representation of the economic crisis and the way in which this content is structured in the subjects of three professional categories ($N = 120$). The results acquired after the data processing, of the identification the central core and the peripheral elements of the social*

representation of the economic crisis in the three categories of subjects demonstrate the visible difference between them. Even if the three categories of subjects are under the same lead of the crisis, they have different representation horizons.

Criză economică nu a scăpat diverselor domenii și teme ale psihologiei. Facînd o analiză a literaturii de specialitate (în special în domeniul psihologiei economice), am observat că sunt o serie de studii care analizează criza și reprezentarea sa ca variabile independente sau dependente. Din rezultatele obținute de autori, se poate deduce că practica anilor de criză a apropiat foarte mult felul de a face al categoriilor de subiecți, dar nu și definirea, explicarea crizei. [4, p.107].

Dorința de a găsi o perspectivă teoretică care să cuprindă concomitent aspectele comportamentale, afectiv-attitudinale și cognițiile referitoare la fenomenologia crizei economice, ne-a condus spre reprezentările sociale.

Scopul studiului a fost identificarea diferențelor la nivelul reprezentărilor sociale despre criza economică în rîndul diverselor categorii profesionale.

Eșantionul cercetării a fost constituit din 120 de subiecți, dintre care 85 de studenți (specialitatea psihologie, asistență socială, economie) din cadrul Universității de Stat „Alecă Russo” din Bălți, 12 funcționari bancari (filialele băncilor aflate în orașul Fălești), și 23 de subiecți cu profesii cu studii medii (croitori, vînzători, frezori și cadre medicale).

Pentru determinarea conținutului reprezentărilor sociale a fost utilizată **”Metoda Asociațiilor libere”** (Abric, 1973). Metoda constă în a-i cere unui subiect ca, plecînd de la un cuvînt introductor să producă toate cuvintele sau expresiile care îi vin în minte. Se poate considera că asociația liberă este o tehnică majoră de culegere a elementelor constitutive ale conținutului reprezentării, lucru care explică succesul său actual și folosirea în mai multe lucrări. Metoda permite mai ușor accesul la universul semantic și nodul central al reprezentării studiate.

În studiu subiecții au fost rugați să producă cinci cuvinte sau expresii care le vin în minte pornind de la itemul inductor: *”criza economică”*. Sarcina a fost formulată în felul următor: *„Cînd roștiți criza economică, care sunt primele cinci cuvinte sau expresii care vă vin în minte”?* Sarcina a fost completată cu o ordonare a asociațiilor făcute în funcție de importanța pe care o au, după opinia subiecților, în raport cu obiectul reprezentării. Consemnul a fost formulat astfel: *„Gîndiți-vă în continuare la „criza economică” și așezați cuvintele și expresiile de mai sus în ordinea importanței, de la cel mai important, la cel mai puțin important”*. Prima sarcină permite obținerea indicatorilor *frecvență* și *rang mediu de apariție*, iar a doua ne furnizează date cu privire la ierarhizarea elementelor reprezentării, deci *rangul mediu al importanței*.

Prelucrarea acestui material s-a făcut prin **tehnica prototipic-categorială** (după Verges, 1992), ce încrucișează pentru a arăta nucleul central și elementele periferice, două criterii. În cazul de față, am luat în calcul importanța și rangul apariției cuvintelor în procesul generării lor.

Rezultatele obținute

Mai întîi prezentăm datele obținute în urma aplicării *Metodei Asociațiilor Libere* (cf. Curelaru, 2001), la întregul eșantion de subiecți, fără a ține cont de categoria profesională.

Aplicînd *metoda asociației libere* pe un eșantion de 120 de subiecți, au fost obținuți 600 de termeni asociativi pentru cuvîntul inductor *„criza economică”*. În urma excluderii sinonimelor și a luării în calcul a asociațiilor cu o frecvență mai mare de 2%, s-a ajuns la un corpus de 21 de termeni. Rezultatele obținute au fost sintetizate în figura 1.

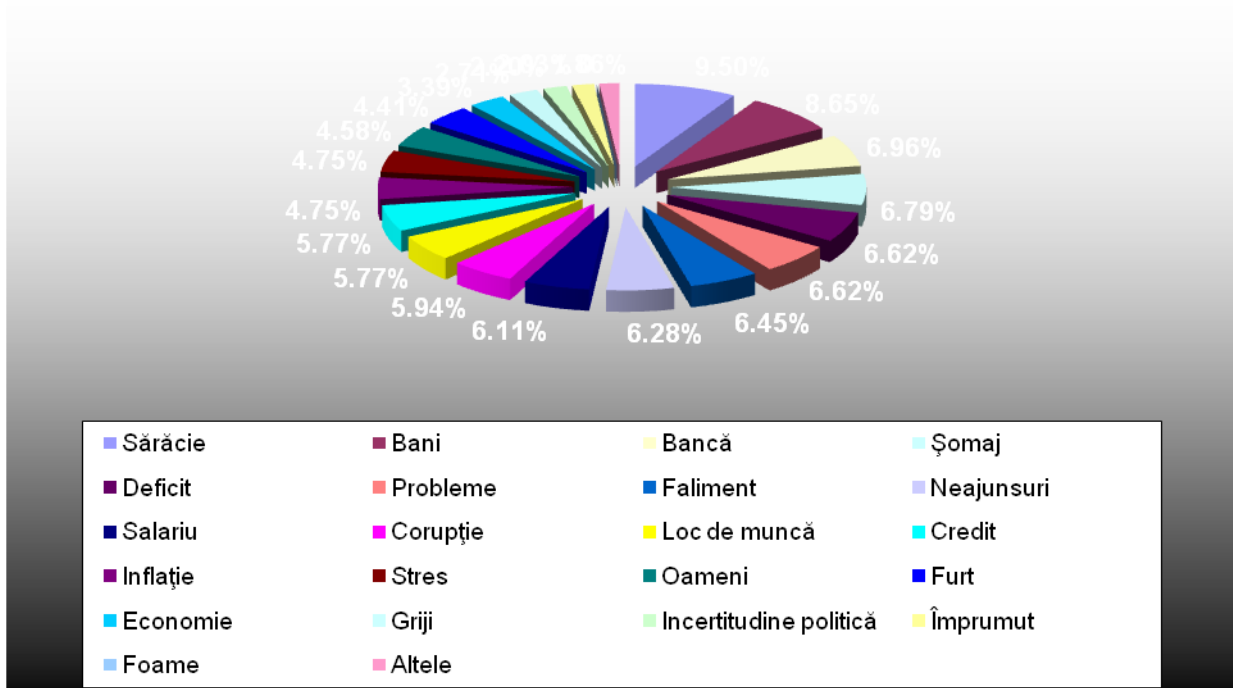

Fig. 1: Reprezentarea grafică a rezultatelor totale ale subiecților

Analizând datele totale obținute, cele prezentate în figura 1, putem observa că locul de frunte din cuvintele asociate cu cuvântul inductor „criză economică” îl ocupă cuvântul *sărăcie* cu o frecvență de apariție de 56. Deci cuvântul *sărăcie* rămâne reperul absolut. Locul doi îl ocupă cuvântul *bani* cu o frecvență de apariție de 51. Pe locul trei se plasează *banca*, cu frecvența de apariție 41. *Șomajul* se plasează pe locul patru după frecvența obținută. O frecvență mai scăzută o au cuvintele: *deficit* (f= 39); *probleme* (f=39), *faliment* (f=38), *neajunsuri* (f = 37), etc.

Evident că s-au obținut și alte cuvinte cum ar fi: *certuri*, *delincvență*, *minciună*, *guvern*, *marginalizare*, *dezastru*, *migrație*, *dezbinare socială*, care au avut o frecvență destul de mică, astfel au fost incluse în prezentarea tabelară sub conotație de „*alte cuvinte*”. Acestea au fost prezentate în total de 1,86% din totalul rezultatelor obținute.

Analiza datelor prin intermediul *tehnicii prototipic-categoriale* (după Verges, 1992; Curelaru, 2001) ne-a oferit posibilitatea să identificăm prezența nucleului central și a elementelor periferice care stau la baza reprezentărilor sociale a crizei economice la cele trei categorii de subiecți investigați.

În baza rezultatelor obținute, a fost creat tabelul ce reflectă raportul dintre frecvența de apariție a termenilor asociativi și rangul apariției lor, conform *tehnicii prototipic-categoriale* propuse de Végés [3, p. 111-113].

Tabelul 1: Prezentarea nodului central și al elementelor periferice (la toți subiecții cuprinși în studiu, indiferent de categorie)

	Rang înalt de apariție (elemente plasate pe primele locuri ale lanțului asociativ)	Rang scăzut de apariție (elemente plasate pe următoarele locuri ale lanțului asociativ)
Frecvență ridicată (mai mare sau egală cu 28)	<i>Sărăcie , bani, bancă, șomaj</i> (Teme centrale)	<i>Deficit, probleme, faliment, neajunsuri, salariu, corupție, loc de muncă, credit, inflație, stres</i> (Statut ambiguu)

Frecvență scăzută (mai mică de 28)	<i>Oameni, furt, economie, griji</i> (Statut ambiguu)	<i>Incertitudine politică, împrumut, foame.</i> (Elemente periferice)
--	---	---

Termenii asociativi *sărăcie, bani și bancă* sunt, cu mare probabilitate, centrali, iar termenii asociativi *incertitudine politică, împrumut și foame*, sunt, cu mare probabilitate, periferici. Termenii: *deficit, probleme, faliment, neajunsuri, salariu, corupție, loc de muncă, credit, inflație, stres, oameni, furt, etc.* se află, după cum menționează Vergès sub semnul incertitudinii.

Prelucrarea datelor, rezultate din cea de-a patra sarcină pe care subiecții au avut-o de îndeplinit (și anume: „*Oferiți punctaje cuvintelor subliniate, după importanța pe care dvs. o atribuiți fiecăruia, astfel încât suma acestora să fie 10*”), clarifică pozițiile din structura reprezentării. Suma punctajelor obținute este: 86 de puncte pentru *sărăcie*, câte 76 de puncte pentru *bani*, 72 de puncte pentru *bancă*, 69 de puncte pentru *șomaj*; 24 de puncte pentru *incertitudine politică*, 17 puncte pentru *împrumut* și 9 puncte pentru *foame*.

Pentru a avansa explicativ pe situația diagnosticată, am încercat să vedem dinamicile nucleelor centrale în cazul celor trei categorii de subiecți.

Mai întâi vom prezenta rezultatele obținute de către prima categorie de subiecți investigați, și anume de către **studenți**.

Aplicînd *metoda asociației liberă* pe un eșantion de 85 de studenți din cadrul Universității „Alec Russo” din Bălți, au fost obținuți 425 de termeni asociativi pentru cuvîntul inductor „*criza economică*”. În urma excluderii sinonimelor s-a ajuns la următoarele rezultate sintetizate în figura 2.

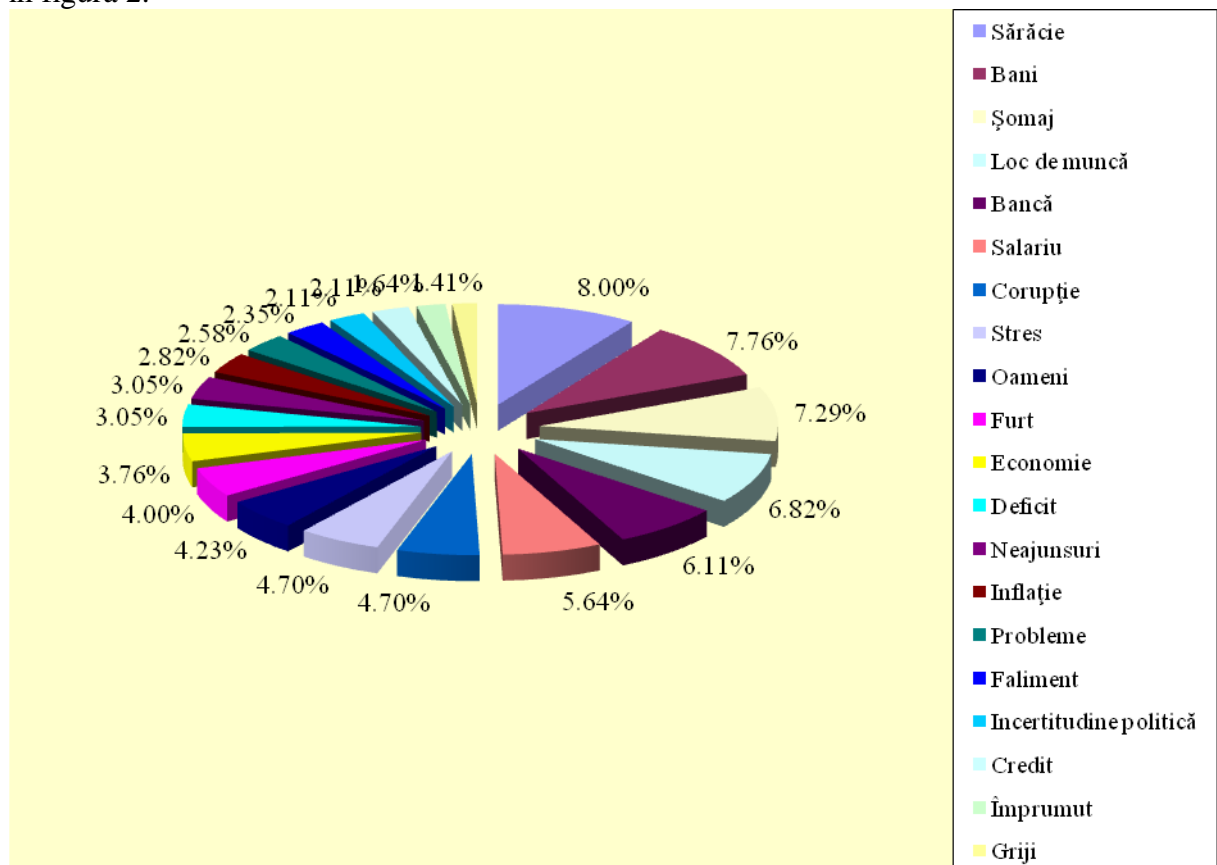

Fig. 2: *Reprezentarea grafică a rezultatelor pentru studenți*

Putem observa că frecvența maximă a cuvintelor asociate cu cuvîntul inductor „*criza economică*” în rîndul studenților este *sărăcie*, care are o frecvență de 34. Deci, putem concluziona că pentru studenți *sărăcia* rămîne reperul absolut. Următorul cuvînt asociat cu „*criza*

economică”este *bani* cu o frecvență de 33. Studenții plasează pe locul trei *șomajul*, cu frecvența de apariție 31. *Locul de muncă* se plasează pe locul patru după frecvența obținută (f= 29).

O frecvență mai scăzută o au cuvintele: *bancă* (f= 26); *salariu* (f=24), *corupție* (f=20), *stres* (f= 20), etc.

Datele obținute pentru studenți au servit ca bază pentru a identifica nucleul central și elementele periferice ale reprezentării sociale despre criza economică.

În baza rezultatelor obținute, a fost creat tabelul ce reflectă raportul dintre frecvența de apariție a termenilor asociativi și rangul apariției lor, conform *tehnicii prototipic-categoriale* propuse de Vêrgês [3, p. 111-113].

Tabelul 2: *Prezentarea nodului central și al elementelor periferice pentru studenți*

	Rang înalt de apariție (elemente plasate pe primele locuri ale lanțului asociativ)	Rang scăzut de apariție (elemente plasate pe următoarele locuri ale lanțului asociativ)
Frecvență ridicată (mai mare sau egală cu 18)	<i>Sărăcie , bani, șomaj, loc de muncă</i> (Teme centrale)	<i>Bancă, salariu, corupție, stres, oameni</i> (Statut ambiguu)
Frecvență scăzută (mai mică de 18)	<i>Furt, economie, deficit, neajunsuri, inflație, probleme, faliment</i> (Statut ambiguu)	<i>Incertitudine politică, credit, împrumut, griji..</i> (Elemente periferice)

Astfel, termenii asociativi *sărăcie, bani, șomaj și loc de muncă* sunt, cu mare probabilitate, centrali, iar termenii asociativi *incertitudine politică, credit, împrumut și griji*, sunt, cu mare probabilitate, periferici. Termenii: *Bancă, salariu, corupție, stres, oameni, furt, economie, deficit, neajunsuri, inflație, probleme, faliment* se află, după cum menționează Vergês sub semnul incertitudinii.

În continuare vom prezenta rezultatele obținute de către a doua categorie de subiecți investigați, și anume de către **funcționarii bancari**.

Aplicînd *metoda asociației liberă* pe un eșantion de 12 funcționari bancari, au fost obținuți 60 de termeni asociativi pentru cuvîntul inductor „*criza economică*”. În urma excluderii sinonimelor s-a ajuns la următoarele rezultate sintetizate în figura 3

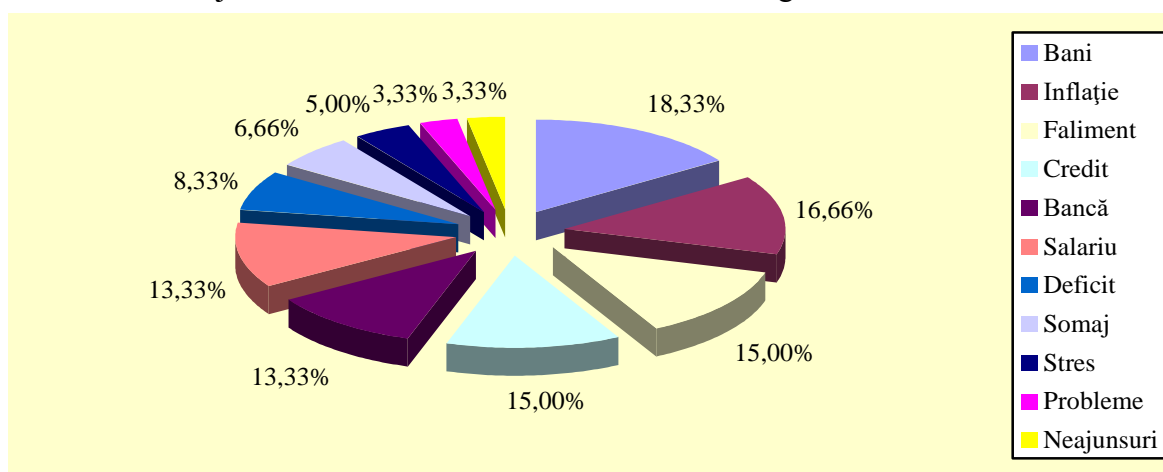

Fig. 3: *Reprezentarea crizei economice de către funcționarii bancari*

Putem observa că frecvența maximă a cuvintelor asociate cu cuvîntul inductor „*criza economică*” în rîndul funcționarilor bancari este *bani*, care reprezintă 18,33% din procentul

evocărilor. Următorul cuvânt asociat cu „criza economică” este *inflație* cu un procent de evocare de 16,66%. Funcționarii bancari plasează pe locul trei *faliment*, care reprezintă 15% din procentul evocărilor. Tot pe locul trei după frecvența obținută este plasat și *credit*.

Cu frecvențe mai mici, dar totuși prezente se califică următoarele asocieri cum ar fi: *bancă, salariu, deficit, etc.*

Astfel, în rândul funcționarilor bancari, reprezentările despre criza economică sunt constituite din următoarele cuvinte care formează nucleul central și elementele periferice.

Tabelul 3: *Prezentarea nodului central și al elementelor periferice pentru funcționarii bancari*

	Rang înalt de apariție	Rang scăzut de apariție
Frecvență ridicată	<i>Bani, inflație, faliment, credit</i> (Teme centrale)	<i>Șomaj, stres</i> (Statut ambiguu)
Frecvență scăzută	<i>Bancă, salariu, deficit</i> (Statut ambiguu)	<i>Probleme, neajunsuri</i> (Elemente periferice)

Astfel, termenii asociativi *bani, inflație, faliment, credit* sunt, cu mare probabilitate, centrali, iar termenii asociativi *probleme, neajunsuri* sunt, cu mare probabilitate, periferici. Termenii: *bancă, salariu, deficit, șomaj, stres*, se află, după cum menționează Vergès sub semnul incertitudinii.

În continuare vom prezenta rezultatele obținute de către a treia categorie de subiecți investigați, și anume de către cei 23 de subiecți cu profesii cu **studii medii**.

Aplicând *metoda asociației liberă* pe un eșantion de 23 de subiecți cu studii medii, au fost obținuți 115 termeni asociativi pentru cuvântul inductor „*criza economică*”. În urma excluderii sinonimelor s-a ajuns la următoarele rezultate sintetizate în figura 4.

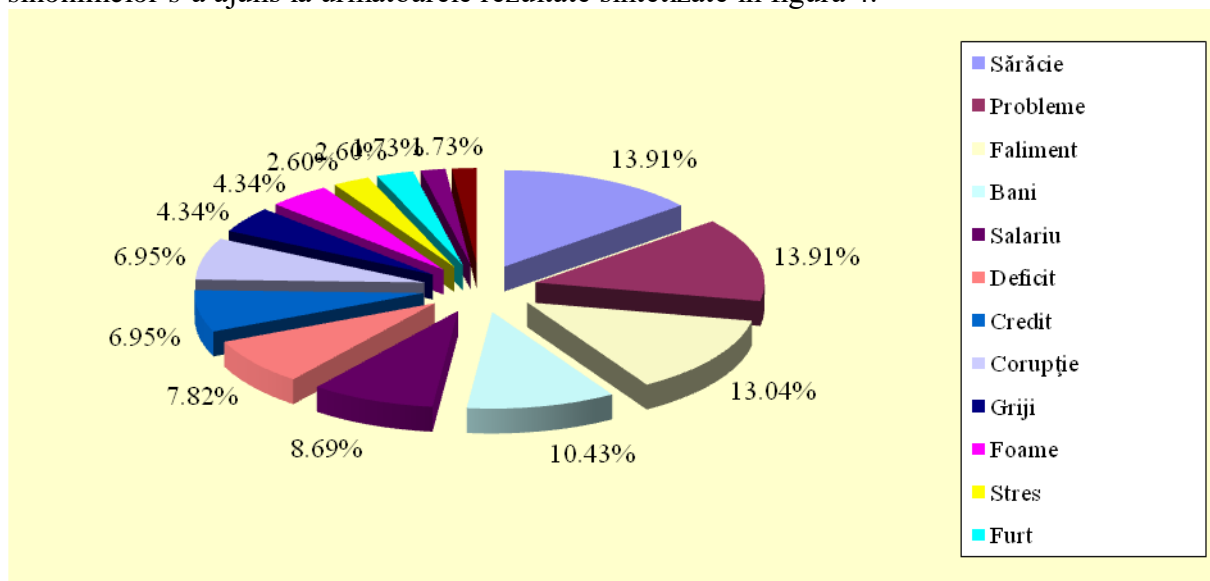

Fig. 4: *Reprezentarea crizei economice de către subiecții cu studii medii*

Putem observa că frecvența maximă a cuvintelor asociate cu cuvântul inductor „*criza economică*” în rândul subiecților cu studii medii este *sărăcie*, și *probleme*, ambele au o frecvență de apariție 16. Următorul cuvânt asociat cu „*criza economică*” este *faliment*, procentul evocărilor fiind de 13,04%. Subiecții cu studii medii plasează pe locul trei *bani*, cu frecvența de apariție 12. O frecvență mai scăzută o au cuvintele: *salariu* (f= 10); *deficit* (f=10), *credit* (f=8), *corupție* (f = 8), etc.

Datele obținute pentru subiecții cu studii medii au servit ca bază pentru a identifica nucleul central și elementele periferice ale reprezentării sociale despre criza economică.

În baza rezultatelor obținute, a fost creat tabelul nr.4 care reflectă raportul dintre frecvența de apariție a termenilor asociativi și rangul apariției lor, conform *tehnicii prototipic-categoriale* propuse de Végés [3, p. 111-113].

Tabelul 4: *Prezentarea nodului central și al elementelor periferice pentru subiecții cu studii medii*

	Rang înalt de apariție (elemente plasate pe primele locuri ale lanțului asociativ)	Rang scăzut de apariție (elemente plasate pe următoarele locuri ale lanțului asociativ)
Frecvență ridicată	<i>Sărăcie, probleme, faliment, bani</i> (Teme centrale)	<i>Bani, griji, foame</i> (Statut ambiguu)
Frecvență scăzută	<i>Salariu, deficit, credit, corupție</i> (Statut ambiguu)	<i>Stres, furt, împrumut, incertitudine politică</i> (Elemente periferice)

Astfel, termenii asociativi *sărăcie, probleme, faliment, bani* sunt, cu mare probabilitate, termeni centrali, iar termenii asociativi *stres, furt, împrumut, incertitudine politică*, sunt, cu mare probabilitate, termeni periferici.

Termenii: *salariu, deficit, credit, corupție, bani, griji, foame* se află, după cum menționează Vergès sub semnul incertitudinii.

În continuare pentru precizarea nucleului central și a elementelor periferice a reprezentării sociale a crizei economice la cele trei categorii de subiecți investigați am aplicat *tehnica prototipic – categorială* (după Vergès 1992, 1994; Curelaru, 2001) obținând următoarele date:

Tabelul 5: *Prezentarea nodului central și al elementelor periferice pentru cele trei categorii de subiecți*

	Studenti	Funcționari bancari	Subiecți –studii medii
Nodul Central	<i>Sărăcie , bani, șomaj, loc de muncă</i>	<i>Bani, inflație, faliment, credit</i>	<i>Sărăcie, probleme, faliment, bani</i>
Elementele Periferice	<i>Incertitudine politică, credit, împrumut, griji.</i>	<i>Probleme, neajunsuri</i>	<i>Stres, furt, incertitudine politică</i>

Rezultatele obținute în urma prelucrării datelor, a identificării nucleului central și a elementelor periferice a reprezentării sociale a crizei economice la cele trei categorii de subiecți ne demonstrează diferența vizibilă între acestea.

Studentii asociază mai des criza economică cu: *sărăcie , bani, șomaj, loc de muncă*; pe când funcționarii bancari cu: *bani, inflație, faliment, credit*; subiecții cu studii medii asociază mai des criza economică cu: *sărăcie, probleme, faliment, bani*. În reprezentarea crizei, singurul element de legătură, cuvântul *bani* reunește toate cele trei nuclee centrale. *Banii* este un termen central deoarece se regăsesc în toate aspectele economice. De asemenea observăm că în nucleul central apare un element comun, și anume *sărăcia*, la studenți și la subiecții cu studii medii.

Elementele periferice sunt constituite astfel: la studenți apar *incertitudine politică, credit, împrumut, griji*, pe când la funcționarii bancari apar: *probleme, neajunsuri*; la subiecții cu studii medii apar așa cuvinte ca: *stres, furt, incertitudine politică*. Observăm că atât pentru

eșantionul de studenți cât și pentru subiecții cu studii medii, în structura elementelor periferice a fost identificat termenul asociativ *incertitudine politică*.

Concluzii

În studiul nostru ne-a interesat în ce măsură criza economică în curs prezintă sau nu o dinamică a reprezentării sociale. Dacă da, cum arată și ce o alimentează? Pentru a răspunde la această întrebare ne-am focalizat atenția atât pe conținuturile reprezentării sociale a crizei economice, cât și asupra unor aspecte procesuale. Ele sunt legate de modul în care categoriile de subiecți investigați se poziționează față de cognițiile, atitudinile și comportamentele în timpul crizei.

Obiectivul investigației noastre a fost identificarea diferențelor la nivelul reprezentărilor sociale despre criza economică în rîndul diverselor categorii profesionale (studenți, funcționari bancari, subiecți cu studii medii).

Rezultatele obținute în urma prelucrării datelor, a identificării nucleului central și a elementelor periferice a reprezentării sociale a crizei economice la cele trei categorii de subiecți ne demonstrează diferența vizibilă între acestea. Chiar dacă cele trei categorii de subiecți sunt sub același cer plumburiu al crizei, au orizonturi diferite de reprezentare.

Studenții asociază mai des criza economică cu: *sărăcie*, *bani*, *șomaj*, *loc de muncă*; pe cînd funcționarii bancari asociază mai des criza economică cu: *bani*, *inflație*, *faliment*, *credit*; subiecții cu studii medii asociază mai des criza economică cu: *sărăcie*, *probleme*, *faliment*, *bani*. În reprezentarea crizei, singurul element de legătură, cuvîntul *bani* reunește toate cele trei nuclee centrale. *Banii* este un termen central deoarece se regăsesc în toate aspectele economice. De asemenea observăm că în nucleul central la studenți și la subiecții cu studii medii, apare un element comun, și anume *sărăcia*. Relația poate fi explicată prin faptul că *sărăcia* este cauza principală și una din problemele majore ale crizei economice.

Bibliografie:

1. **Abric J.-C.** *Reprezentările sociale: aspecte teoretice*. În: A. Neculau (coord.). Psihologia câmpului social: reprezentările sociale. Iași: Editura Polirom, 1997. p. 107-128.
2. **Curelaru M.** *Reprezentările sociale: metode asociative de culegere a datelor*. În: Revista "Psihologia socială" nr. 3, Iași: Editura Polirom, 1999. pp.105-120.
3. **Curelaru, M.** *Reprezentări sociale*. Ediția a II-a, Editura Polirom, Iași, 2006. ISBN 973-46-0302-7 ISBN: 973-46-0302-7
4. **Iacob, L., Rusu, A., Iacob, Gh.** Reprezentarea socială a crizei economice. Conținuturi și dinamici comparative: cogniții, atitudini, comportamente. În: *Revista de Psihologie*, nr.2, vol.59, 2013. p.97-109.
5. **Moscovici S.** *Fenomenul reprezentărilor sociale*. În: A. Neculau (coord.). Psihologia câmpului social. Reprezentările sociale. București: Societatea de Știință și Tehnică S.A., 1994. p. 1-84.
6. **Neculau, A.** (coord.), *Psihologia cîmpului social: reprezentările sociale*, Editura Polirom, Societatea Știință și Tehnică S.A., Iași, 1997. ISBN 9975-931-25-1.
7. **Prună, T.** *Psihologie economica*, Bucuresti, Editura Didactica și Pedagogica, 1976
8. **Suciu, L.** *Criza economică și stresul la locul de muncă-noi provocări în armonia familiei*. În: <http://cluj2010.files.wordpress.com/2010/10/paper-ioana-suciu-ro.pdf>].
9. **Șleahțițchi M.** *O privire generală asupra mecanismelor de formare a reprezentărilor sociale*. În: Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială: Revista Facultății de Psihologie și Psihopedagogie specială a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”. 2012. Nr. 2 (27). p.1-17.
10. **Verges, P.** Evocarea banului. O metodă pentru definirea nucleului central al unei reprezentări. În: M. Curelaru (coord.), *Reprezentările sociale. Teorie și metode*, Editura Erola, Iași, 2001. p.213-228.